

BOPLATSLÄMNINGAR OCH TORP MELLAN ARNÖ OCH OXELÖSUND

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3693

Arkeologisk utredning
Lämning L1982:2801 m.fl.
Fastighet Arnö 1:3 m.fl.
Nyköping och Oxelösund socknar
Nyköping och Oxelösund kommuner
Södermanlands län
Projektnummer 3693

Författare Anders Bornfalk Back

Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-839-2023
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2023-10-02
Uppdragsnr i KMR:	202301268
Företagare:	FVB Sverige AB
Fastighet:	Arnö 1:3, Stjärnholm 5:1 m.fl.
Berörda lämningar, KMR:	L1982:2801, L2982:1746, L1982:1762, L1984:7730, L1984:7731, L2023:8415, L2023:8416, L2023:8417, L2023:8418, L2023:8419
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Utförandetid, fältarbete:	14–17 november 2023
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH2000
Projektledare:	Anders Bornfalk Back
Rapportansvarig:	Anders Bornfalk Back
Fältpersonal:	Anders Bornfalk Back, Peter Sillén
Planer och layout:	Ida Söderström
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

ARKEOLOGIKONSULT

Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönarbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer
LM2024/006443 (framsida), LM2024/006441 (figur 3), LM2024/006442 (figur 7).
Omslagsbild: Delområde 2 vid Björshult. Foto från nordväst.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

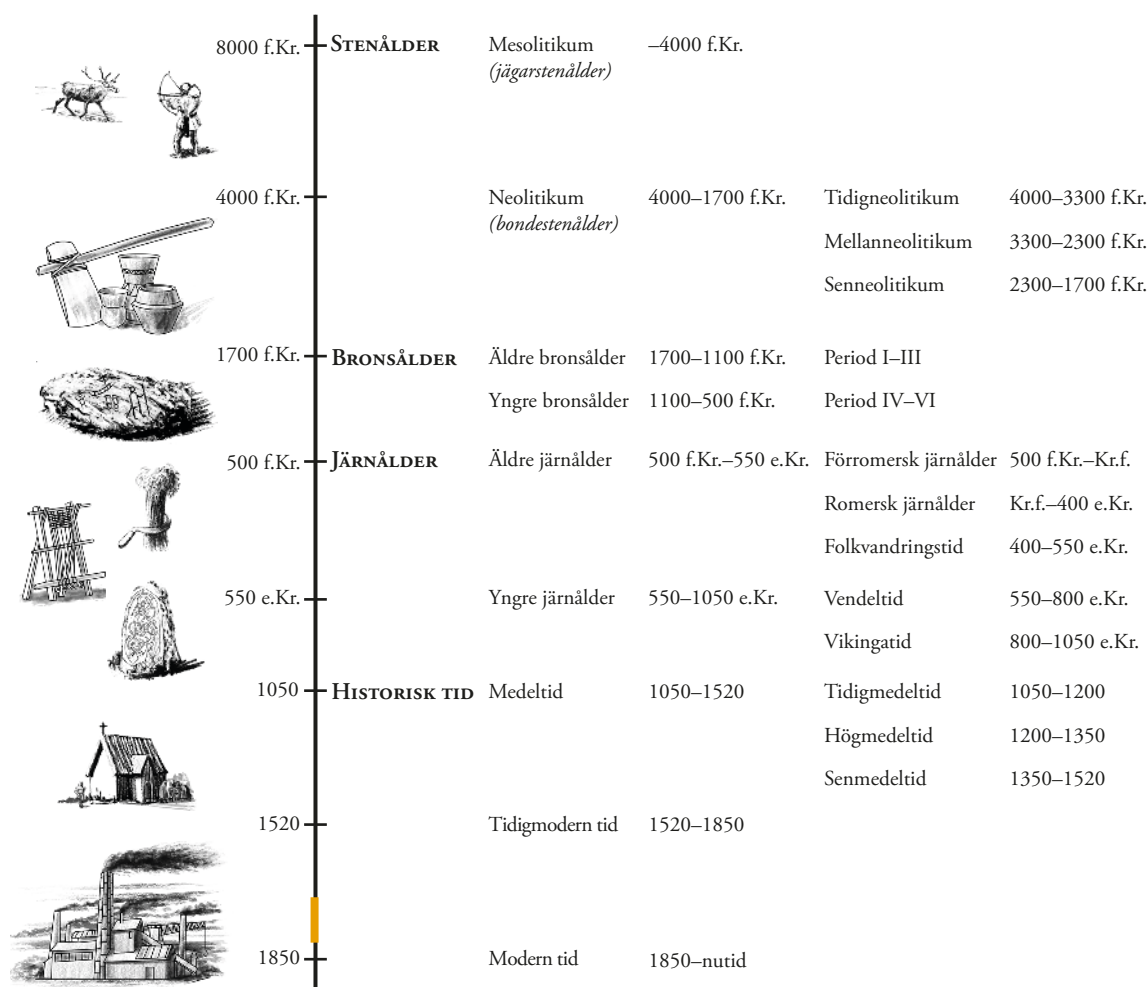
BOPLATSLÄMNINGAR OCH TORP MELLAN ARNÖ OCH OXELÖSUND

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3693

Arkeologisk utredning
Lämning L1982:2801 m.fl.
Fastighet Arnö 1:3 m.fl.
Nyköping och Oxelösund socknar
Nyköping och Oxelösund kommuner
Södermanlands län
Projektnummer 3693

Författare Anders Bornfalk Back

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	7
GENOMFÖRANDE	10
RESULTAT	10
Kart- och arkivstudie.....	10
Inventering	12
Utredningsgrävning	18
SLUTSATS	22
REFERENSER	26
Litteratur	26
Digitala källor	26
Kartor	26
BILAGOR.....	27
Bilaga 1. Schakt	27
Bilaga 2. Kontexter	28

Figur 1. Utredningsområdet bestod av sex delområden mellan Arnö och Oxelösund. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

På uppdrag av länsstyrelsen i Södermanlands län har Arkeologikonsult under november 2023 utfört en arkeologisk utredning mellan Arnö och Oxelösund. Utredningen berörde sex delområden varav två bedömdes som nödvändiga att sökschakta. Vid utredningen identifierades ett boplatssområde (fornlämning, L2023:8415), en ensamliggande härd som undersöktes och borttogs (ingen antikvarisk bedömning, L2023:8416), två fossila åkrar (övrig

kulturhistorisk lämning, L2023:8418, L2023:8419) och ett stridsvärn (övrig kulturhistorisk lämning, L2023:8417). Utöver det justerades utbredningen av sedan tidigare känd lägenhetsbebyggelse (L1982:2801) och fossila åkrar (L1982:1745; L1982:1762) och den antikvariska bedömningen av L1984:7730 och L1984:7731 ändrades till stensättning – fornlämning.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av länsstyrelsen i Södermanlands län utfört en arkeologisk utredning på sex områden mellan Arnö och Oxelösund, Nyköpings och Oxelösunds kommuner (dnr 431-839-2023; figur 1). Beställare var FVB Sverige AB som

planerar att bygga ut fjärrvärmenätet mellan Nyköping och Oxelösund. Syftet med utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget och att preliminärt avgränsa dessa inom utredningsområdet.

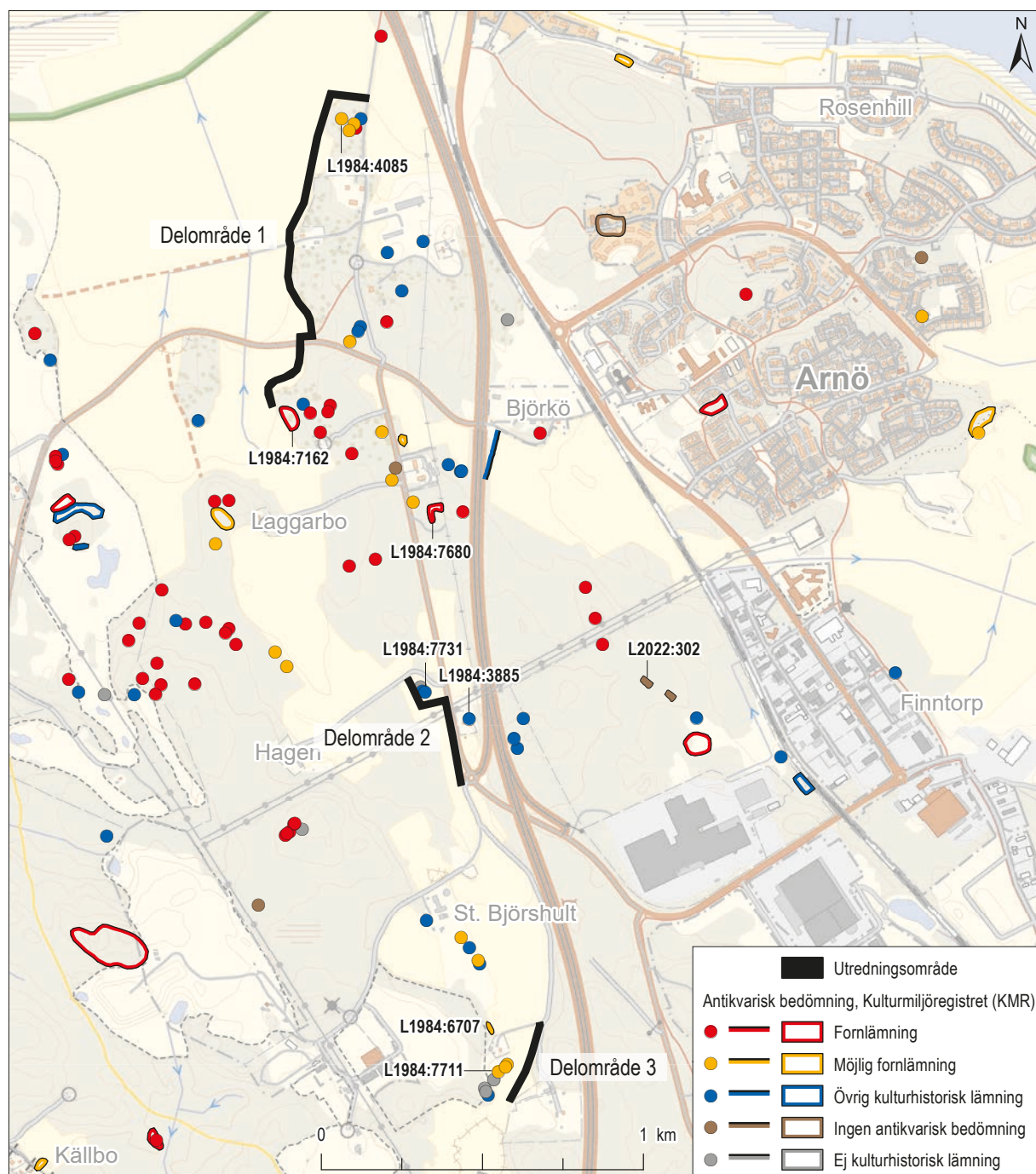
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Utredningsområdet bestod av sex delområden mellan Arnö i norr och Oxelösund i söder (figur 1). Områdena var mellan 550 meter och 2,5 km långa, 15–20 meter breda och hade en sammanlagd area på cirka 6,5 ha. De berörda ytorna dominerades av flack, siltig och lerig odlingsmark samt skogsmark. Östra delen av delområde 6 berörde den forna utbredningen av Utterkärret men stora delar av våtmarken hade här fyllts ut med massor inför byggnation av en landsväg.

De högsta nivåerna inom utredningsområdet fanns inom delområde 3 (23–24 m ö.h.) som under mellan-neolitikum (cirka 3000 f.Kr.) låg på en ö i en ytterskärgård (SGU). Under loppet av bronsåldern (1700–500 f.Kr.) började landet resa sig ur havet vid delområde 2, 4, 5 och 6 (cirka 10–15 m ö.h.). De lägsta nivåerna inom utredningsområdet fanns inom delområde 1 (3–9 m ö.h.) som delvis låg under vattnet ännu vid övergången till vikingatid (cirka 800 e.Kr.).

Den kända fornlämningsmiljön i utredningsområdets direkta närhet speglar landskapets utveckling (figur 2a och 2b). Uppgifter om ett lösfynd i form av en tunnackig flintyxa funnen i anslutning till delyta 2 kan tyda på närvaro under neolitikum i området (L1984:3885; SHM 981). Vid en nyligen genomförd utredning påträffades även spår som sannolikt härrör från senneolitisk aktivitet några hundra

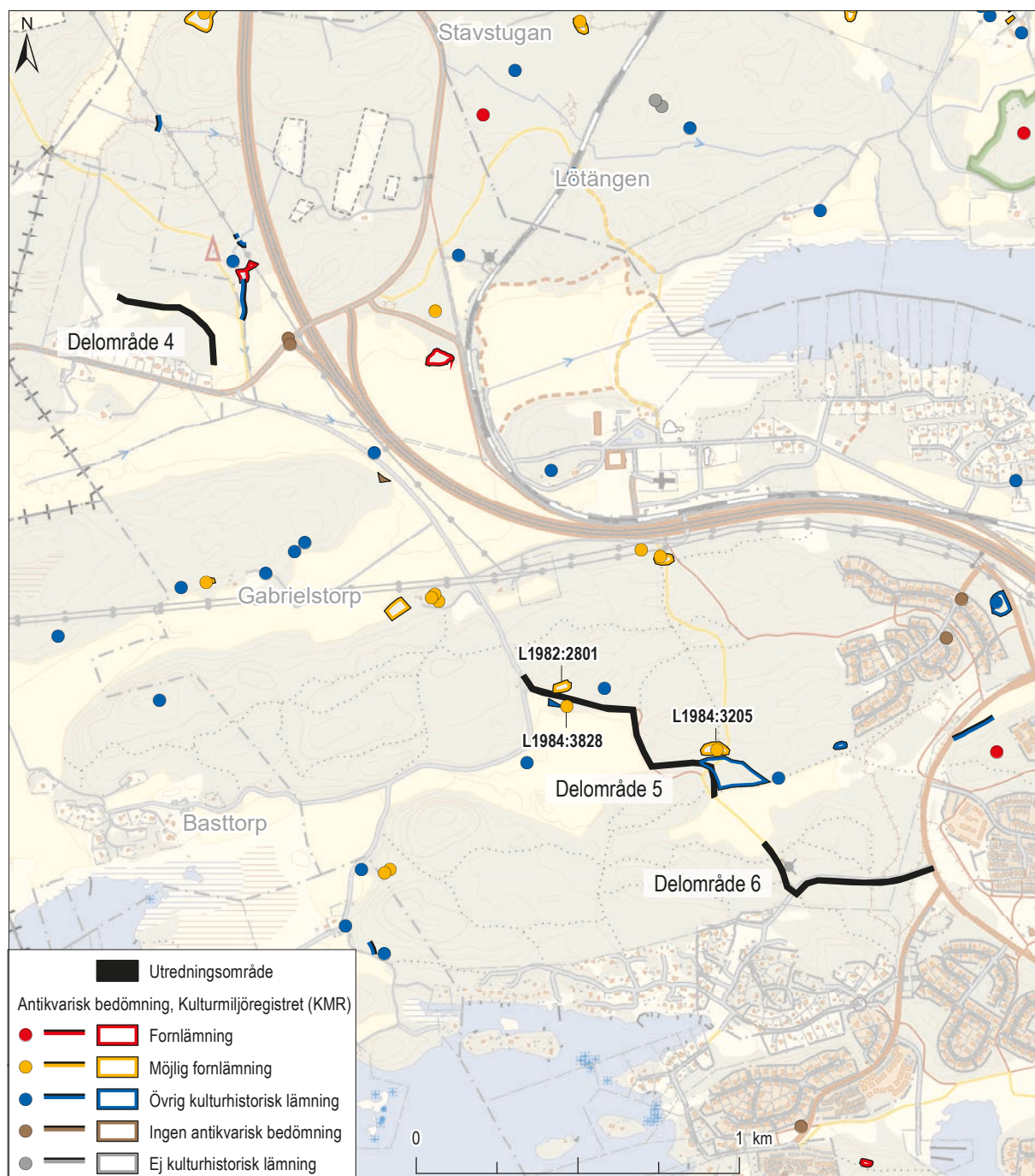
meter öster därom (L2022:302; Ericsson & Carlsson 2022). Nämnas kan också att väster om delområde 2 har flera lägen lämpliga för boplatser under stenålder sökschaktas vid en tidigare utredning men inga lämningar påträffades då (Lindblom 2012). Fler-talet ensamliggande stensättningar och ett gravfält med stensättningar i närheten av delområde 1 och 2 kan härröra från brons- eller järnålder (till exempel

Figur 2a. Registrerade lämningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR) vid delområde 1–3. Lämningar med etiketter nämns i texten under aktuellt avsnitt. För övriga lämningsnummer hänvisas till KMR. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:20 000.

L1984:7680; L1984:7731). Gravarna visar att landskapet vid den tiden var permanent bebott och att spår av gårdar med tillhörande verksamheter kan finnas i närområdet. Från historisk tid finns i anslutning till delområdena flera torplämningar och gårdstomter med tillhörande åkermark (till exempel L1984:7711, L1984:4085, L1984:6707). Vid Åstorps gamla tomt vid delområde 1 sökschaktades

ytan närmast tomten i början av 2000-talet utan att något av antikvariskt intresse framkom (L1984:7162) (Norberg och Nordin 2005:27). Samma utredning berörde även torpen Träsket och Ängtorp (även kallad Bastängsstugan) som ligger vid nu aktuellt delområde 5 (L1984:3205, L1982:2801, L1984:3828). Ingen utredningsgrävning genomfördes dock här (Norberg och Nordin 2005:20).

Figur 2b. Registrerade lämningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR) vid delområde 4–6. Lämningar med etiketter nämns i texten under aktuellt avsnitt. För övriga lämningsnummer hänvisas till KMR. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:20 000.

GENOMFÖRANDE

I ett första steg genomfördes en översiktlig kart- och arkivstudie. Uppgifter kring kända lämningar och fynd kontrollerades i Kulturmiljöregistret (Riksantikvarieämbetet) och i Skogens pärlor (Skogsstyrelsen). Material från den torpinventering som Oxelösunds hembygdsförening genomförde kontinuerligt från 1980 granskades på Oxelösunds bibliotek och historiska kartor studerades i Lantmäteriets databas. I detta skede studerades även strandlinjemodellen hos Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Samtliga delområden fältinventerades efter lämningar synliga ovan mark och platser där lämningar

skulle kunna finnas under marknivå. Sökschaktning genomfördes på två ytor inom delområde 2 respektive delområde 5. I ett urval av schakten metalldetekterades matjorden skiktvis. Påträffade anläggningar och konstruktioner mättes in med RTK-GPS och dokumenterades i plan. Anläggningar undersöktes endast i de fall fornlämningsstatus eller typ var osäker.

Vid Ängtorp i delområde 5 placerades sökschakten med hänsyn till fiberdragningar och till en gång- och cykelväg som gick genom utredningsområdet (figur 3).

Figur 3. Sökschaktning vid Ängtorp (delområde 5). Foto från sydväst.

RESULTAT

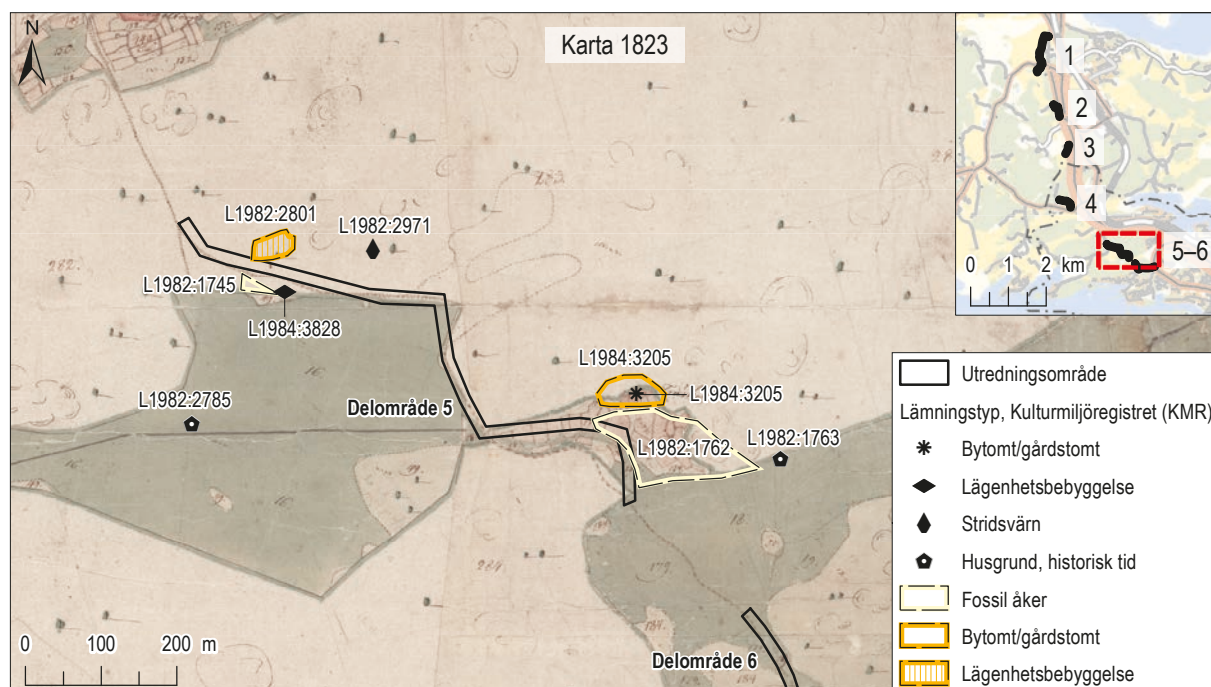
Kart- och arkivstudie

Vid en tidigare utredning genomfördes historiskt kartöverlägg som även omfattade delar av aktuella delområden 1–4 (Norberg & Nordin 2005, bilaga 27c och 27d). Under 1600–1800-tal redovisades marken här som åker, äng och hage. Torpen Träsket och Ängtorp vid delområde 5 etablerades 1734 respektive 1821 (Oxelösunds hembygdsförenings torp-

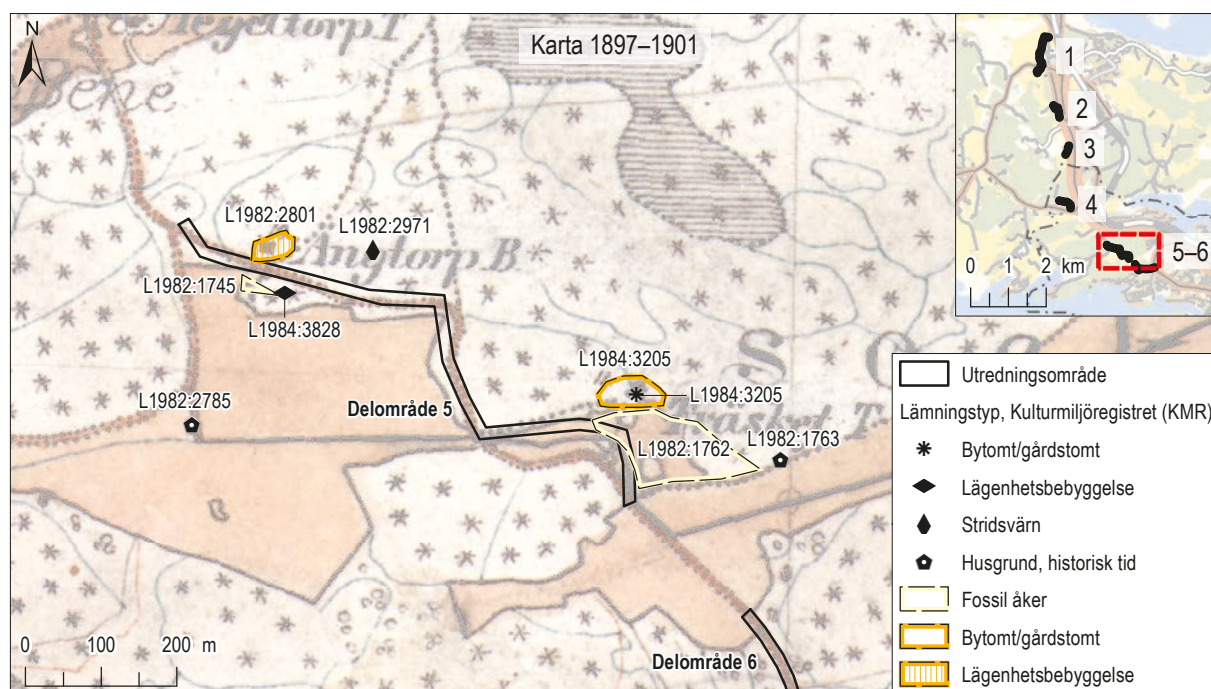
inventering). Lämningar äldre än 1850 kan alltså finnas på platserna under marknivå och då utgöra fornlämning. På en ägomätning från 1823 redovisades åkermark tillhörande Träsket söder och sydväst om bebyggelsen vilken sammanfaller med utredningsområdet (figur 4). Den yta som vid utredningstillfället var registrerad som fossil åker i Kulturmiljöregistret omfattade endast den södra delen (L1982:1762). Ängtorp är inte redovisad på kartan trots att torpet

etablerades ett par år innan den publicerades vilket sannolikt beror på att karteringsarbetena ägde rum innan Ängtorp byggdes. Vid Ängtorp fanns fossil åker registrerad i KMR direkt söder om utrednings-

området (L1982:1745). Ytan redovisades inte som uppodlad på kartan från 1823 men däremot på Häradsekonomiska kartan 1897–1901 (figur 5). Dessa uppgifter kontrollerades vid fältinventeringen.

Figur 4. På en avmätning från 1823 redovisas åkermark tillhörande Träsket innanför utredningsområdet (höger i bild) medan Ängtorp inte redovisas alls (vänster i bild). Skala 1:10 000. Översikt med delområde 1–6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

Figur 5. På Häradsekonomiska kartan 1897–1901 redovisas ytan direkt söder om Ängtorp som uppodlad. Skala 1:10 000. Översikt med delområde 1–6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

Inventering

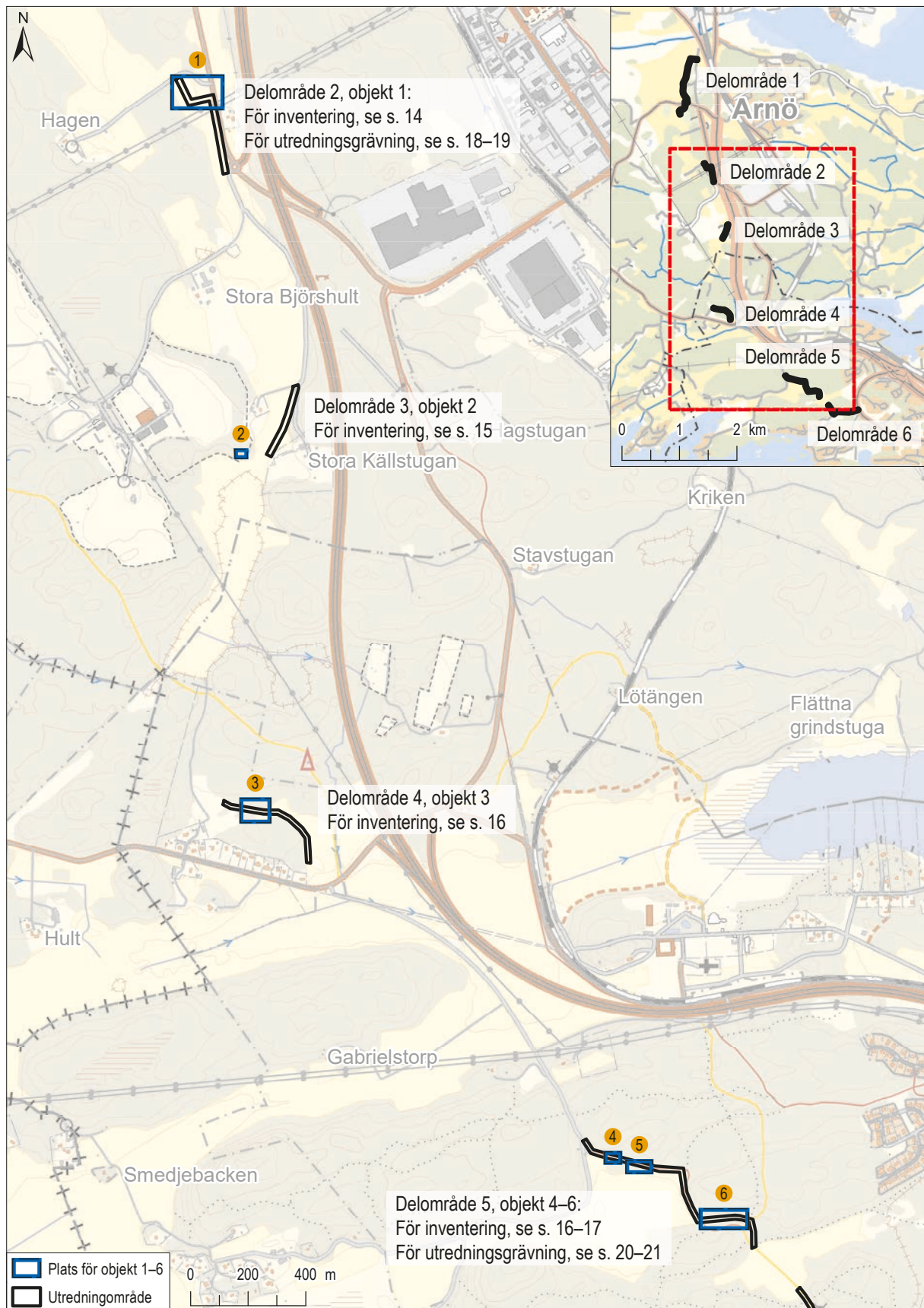
Vid fältinventeringen identifierades sex objekt varav fem låg helt eller delvis inom något av utredningsområdena (figur 6–8).

Objekt	Del-område	Typ	Beskrivning	Åtgärd
1	2	Boplatsläge	Åkermark vid impediment, flack och siltig mark. 16 m ö.h. Stensättningar finns 15 m utanför utredningsområdet i öster.	Utredningsgrävning
2	3 (utanför)	Stridsvärm	Grop, ca 3x2 m (Ö–V) och 1 m djup. Antydning till vall 0,2 m hög (uppkast) längs kanten i söder. Ligger på kanten av impediment (26 m ö.h.) med utsikt mot åkermark i söder (20 m ö.h.).	Registrering i KMR
3	4	Fossil åker	Plan och stenfri yta, ca 150x45 m (NÖ–SV), som begränsas av diken. Skogsbevuxen. Ytan var inte upptagen för odling vid framställningen av en karta från 1823 men redovisas som åkermark på Häradssekonomien 1897–1901 och på Ekonomiska kartan 1960.	Registrering i KMR
4	5	Lägenhetsbebyggelse/fossil åker	En del av den registrerade ytan för Ångtorp berördes av utredningen (L1982:2801). Även fossil åker tillhörande torpet fanns inom området (L1982:1745).	Utredningsgrävning
5	5	Fossil åker	Plan och stenröjd yta, ca 90x1–70 m (Ö–V), svagt sluttande mot söder med flertalet diken som genomkorsar ytan i nord–sydlig riktning. Skogsbevuxen. Ytan var inte upptagen för odling vid framställningen av en karta från 1823 men redovisas som åkermark på Häradssekonomiska kartan 1897–1901.	Registrering i KMR
6	5	Fossil åker	Plan och stenfri yta, ca 135x20 m (Ö–V), som begränsas av diken. Förekomst av rójsten i slänten i norr. Ytan redovisas som åkermark tillhörande torpet Träsket på en ägomätning från 1823, på Häradssekonomien 1897–1901 och på Ekonomiska kartan 1960. Objektet ansluter till registrerad fossil åker i öster (L1982:1762).	Justering av utbredning av fossil åker L1982:1762 i KMR

Figur 6. Beskrivning av utredningens identifierade objekt. Se figur 8 för objektens läge.

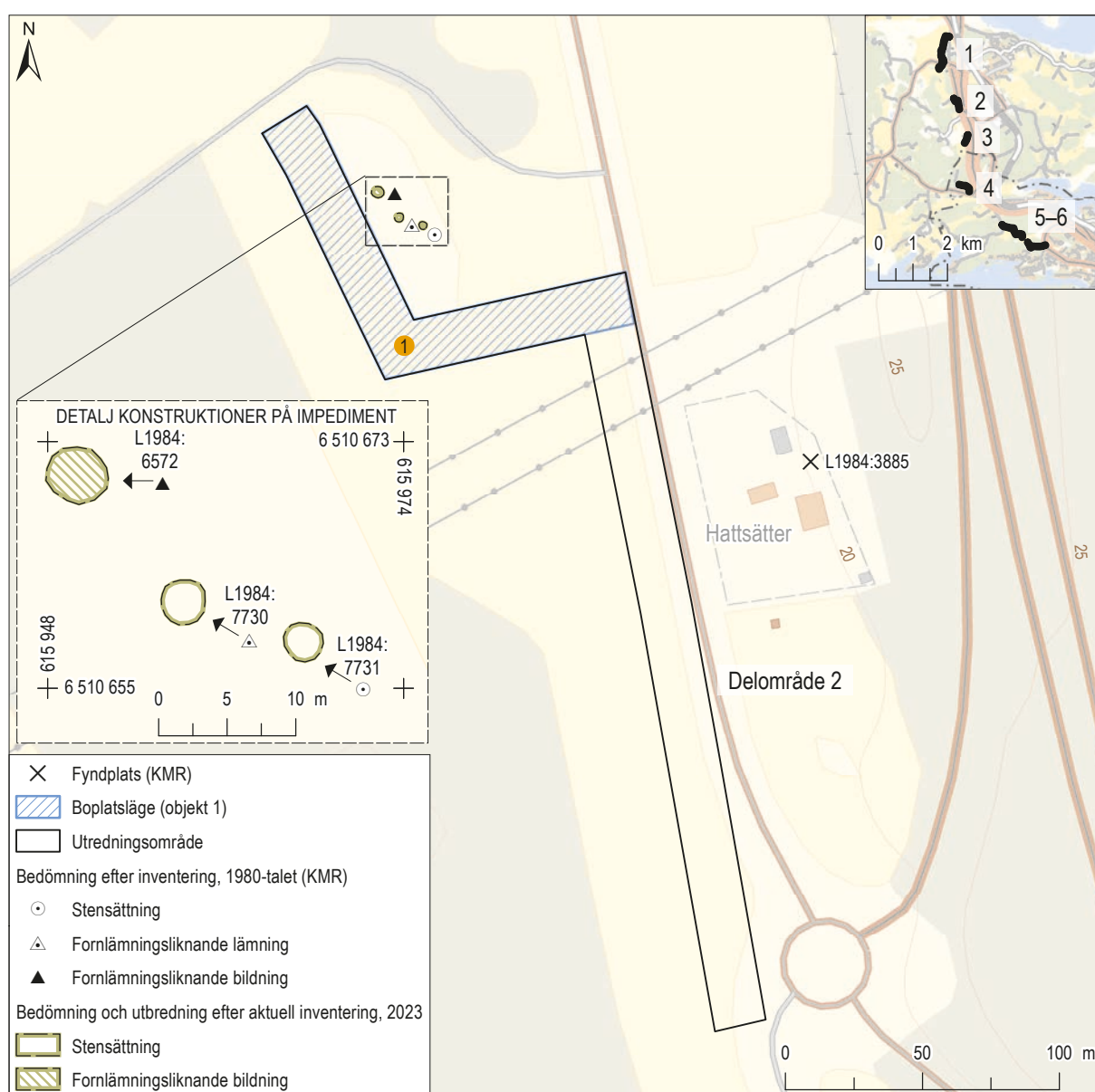
Figur 7. Objekt 1 låg i norra delen av delområde 2 och utgjordes av ett boplatsläge. Stensättningar ligger på impedimentet i åkern. Foto från sydväst.

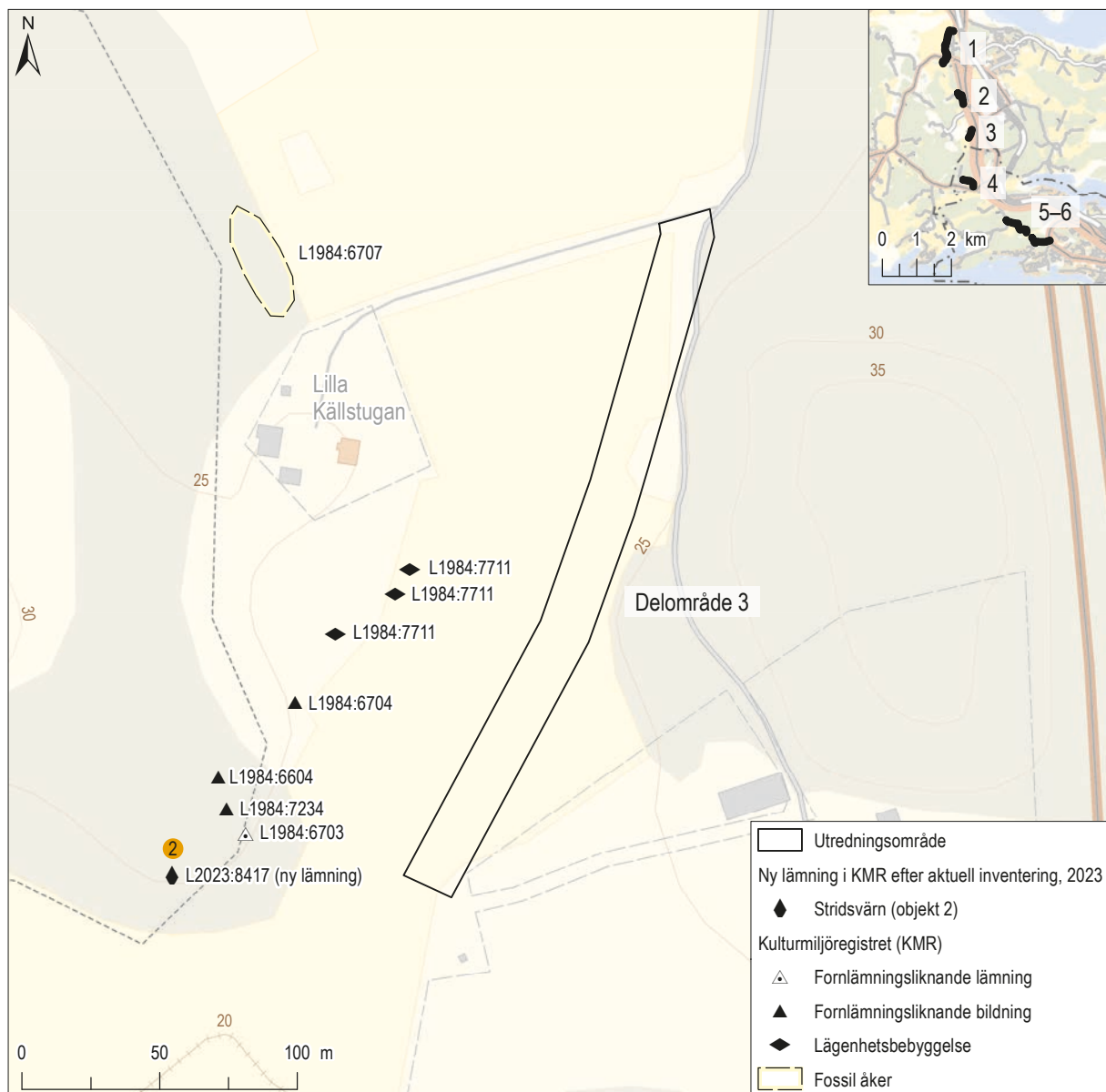
Figur 8. Inom de sex delområdena identifierade sex objekt varav fem berördes av utredningsområdet. För beskrivning av respektive objekt se de hänvisade sidorna. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:20 000. Översikt med Terrängkartan, skala 1:100 000.

Objekt 1 låg inom delområde 2 och utgjordes av ett boplatsläge som bedömdes som nödvändig att sökschaktas (figur 9; se även figur 14). På impedimentet 15 meter öster om utredningsområde fanns tre övertorvade stenkonstruktioner som på 1950-talet hade registrerats som stensättningar i Kulturmiljöregistret. Vid revideringsinventeringen på 1980-talet bedömdes de dock som tveksamma som fornlämningar och två av dem var vid nu aktuell utredning registrerade som *stensättning – övrig kulturhistorisk lämning* (L1984:7731) samt *fornlämningsliknande lämning – övrig kulturhistorisk lämning* (L1984:7730). Den tredje konstruktionen hade avfärdats helt och är

idag registrerad som *fornlämningsliknande bildning – ej kulturhistorisk lämning* (L1984:6572). Vid inventeringsmomentet granskades lämningarna och L1984:7731 och L1984:7730 hade en rund form i plan, är svagt välvda och ligger uppdragna från åkermarken mitt på impedimentet. Den sammanslagna bedömningen var att de uppfyller kriterierna för *stensättning – fornlämning*. De fick även en ny utbredning i Kulturmiljöregistret. L1984:6572 var otydligare på grund av övertorvning och möjligen skada och kan i dagsläget inte bedömas som en kulturhistorisk lämning och den tidigare bedömningen kvarstod.

Figur 9. Objekt 1 låg i norra delen av delområde 2 och utgjordes av ett boplatssområde. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2500. Detalj över konstruktioner på impedimentet med Fastighetskartan, skala 1:500. Översikt med delområde 1-6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

Figur 10. Objekt 2 låg sydväst om delområde 3 och utgjordes av ett stridsvärn. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2500. Översikt med delområde 1–6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

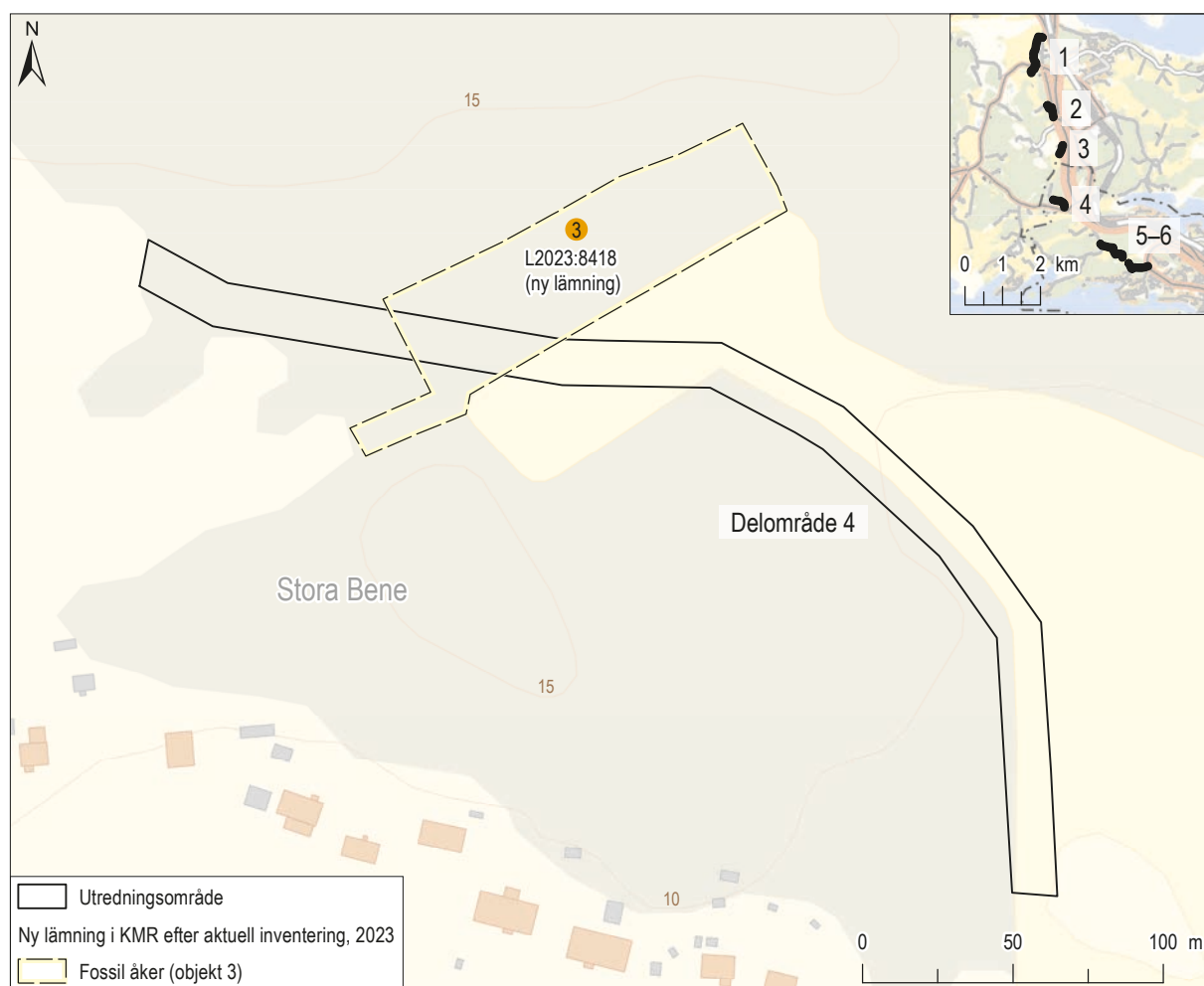
Objekt 2 låg utanför delområde 3 i sydväst och utgjordes av ett stridsvärn (skyttevärn; figur 10). Liknande värn finns registrerade i angränsande dalgång (se till exempel L1982:2819, L1982:2927 i KMR). Lämningen registrerades som *stridsvärn – övrig kulturhistorisk lämning* (L2023:8417) i Kulturmiljöregistret.

Objekt 3 låg inom delområde 4 och utgjordes av igenlagd åker som idag är skogbeksädd (figur 11). Åkern uppvisade inga äldre drag och ytan var inte uppodlad vid karteringen för ägomätningen 1823. På Häradsekonomska kartan 1897–1901 och Ekonomiska kartan 1960 redovisades dock platsen som åkermark och registrerades därför som *fossil åker – övrig kulturhistorisk lämning* (L2023:8418) i Kulturmiljöregistret.

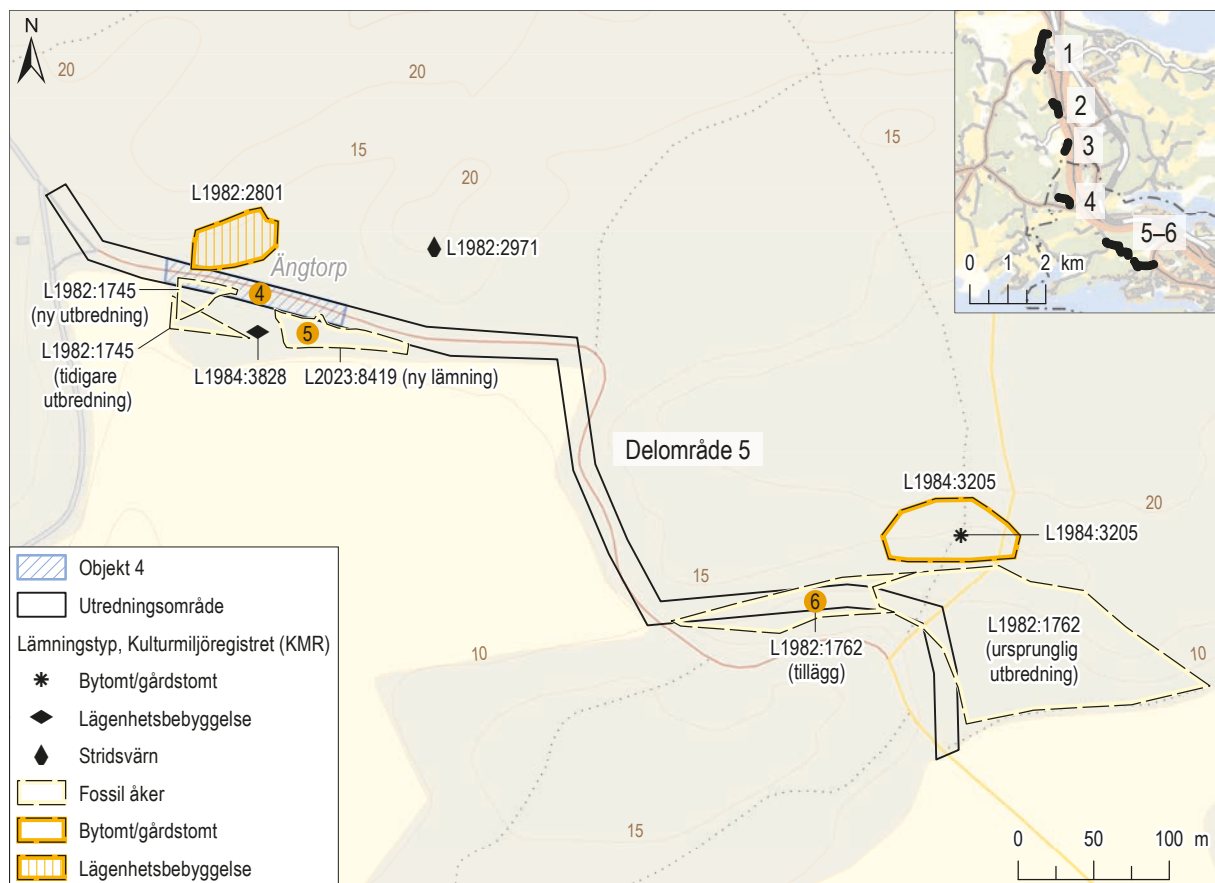
Objekt 4 låg inom delområde 5 och utgjordes av lägenhetsbebyggelse tillhörande Ängtorp (figur 12). Utredningsområdet berörde endast en mindre del av den tidigare registrerade ytan men ytterligare torplämningar kunde finnas under marknivå och sökschaktning bedömdes som nödvändig (se figur 17). Vid fältinventeringen noterades även att utbredningen för den sedan tidigare registrerade åkern tillhörande Ängtorp (L1982:1745) behövde justeras.

Objekt 5 låg endast delvis inom delområde 5 och utgjordes av en sedan tidigare okänd fossil åker (figur 12 och 13). Åkern uppvisade inga äldre drag och ytan redovisades inte som odlingsmark på 1823 års ägomätning (se figur 4). På Häradsekonomska kartan 1897–1901 (se figur 5) förefaller ytan ha varit uppodlad men vid upprättandet av Ekonomiska kartan 1960 var åkern igenlagd. Lämnningen registrerades därför som *fossil åker – övrig kulturhistorisk lämning* (L2023:8419).

Objekt 6 låg inom delområde 5 och utgjordes av fossil åker (figur 12). Åkern uppvisade inte äldre drag utan ligger i anslutning till den sedan tidigare registrerade ytan för åkermarken tillhörande torpet Träsket (L1982:1762). Som åtgärd justerades utbredningen av åkern till att omfatta även denna yta.

Figur 11. Objekt 3 låg delvis inom delområde 4 och utgjordes av fossil åker. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2500. Översikt med delområde 1–6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

Figur 12. Objekt 4–6 låg inom eller delvis inom delområde 5. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:5 000. Översikt med delområde 1–6 med Terrängkartan, skala 1:200 000.

Figur 13. Objekt 5 låg delvis inom delområde 5 och utjordes av fossil åker (L2023:8419). Foto från väster.

Utredningsgrävning

Sökschakt togs upp på objekt 1 och 4. För ingående beskrivningar av schakt och kontexter hänvisas till bilagorna (bilaga 1 och 2).

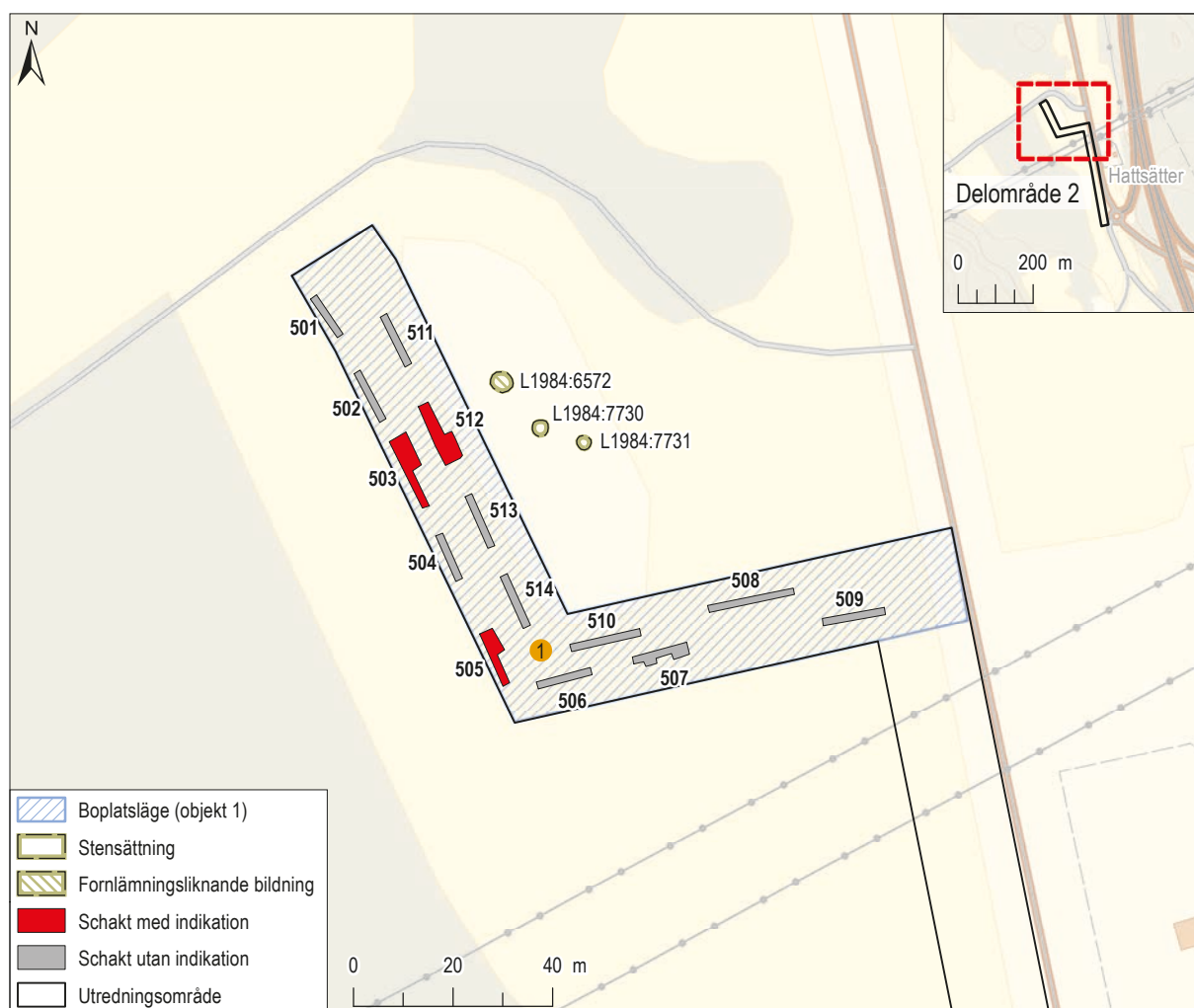
Objekt 1. Boplatssläge (Björshult)

Objekt 1 var cirka 3 500 m² stort och låg i norra delen av delområde 2. Ytan bestod vid utredningstillfället av stubbåker. Totalt togs 14 schakt upp med en sammanlagd area på 282 m² vilket motsvarar cirka 8 % av objektet (figur 14, se även figur 9).

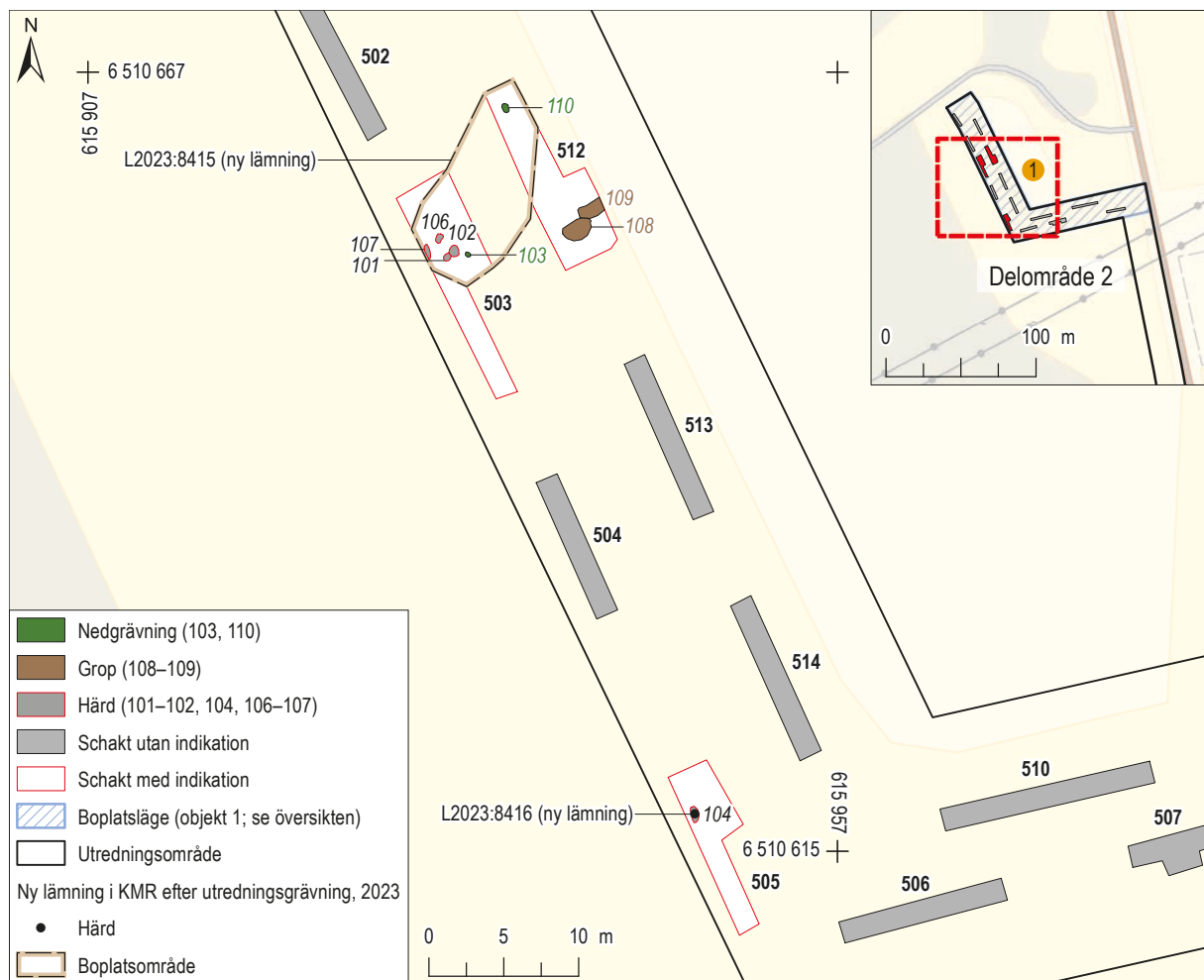
I schakt 503 framkom fyra härdar och en nedgrävning som kan vara botten av en grop eller ett mindre stolphål (figur 15 och 16). En härd (106) undersöktes och bestod av en flack nedgrävning med kol och koncentrationer av bränd lera. I schakt

512 påträffades ytterligare en mörkfärgning som sannolikt är en nedgrävning. I samma schakt fanns även två större gropar varav en undersöktes (108). Den innehöll enstaka stenar och tegel och bedömdes som sentida. I schakt 505 framkom ytterligare en härdrest (104) som undersöktes. Inga fynd påträffades inom objektet.

Härdarna och nedgrävningarna i schakt 503 och 512 ligger inom 20 meter från varandra och registrerades därför som *boplatssområde – fornlämnings* (L2023:8415). Det går dock inte att utesluta att anläggningarna relaterar till aktiviteter kopplade till de närliggande stensättningarna. Härden i schakt 505 registrerades som *härd – ingen antikvarisk bedömning* (L2023:8416) i och med att den är undersökt och borttagen. Objekt 1 ligger 16 m ö.h. och de påträffade lämningarna kan därmed vara från både bronsålder eller järnålder.

Figur 14. Schaktplan över boplatssläge (objekt 1) i norra delen av delområde 2. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt med delområde 2 med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 15. Detaljplan över påträffade anläggningar i schakt 503, 505 och 512 inom objekt 1. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:500. Översikt över objekt 1 i norra delen av delområde 2 med Fastighetskartan, skala 1:5000.

Figur 16. Hårdar (101 till vänster och 102 till höger) i schakt 503. Foto från söder.

Objekt 4.

Lägenhetsbebyggelse och fossil åker (Ängtorp)

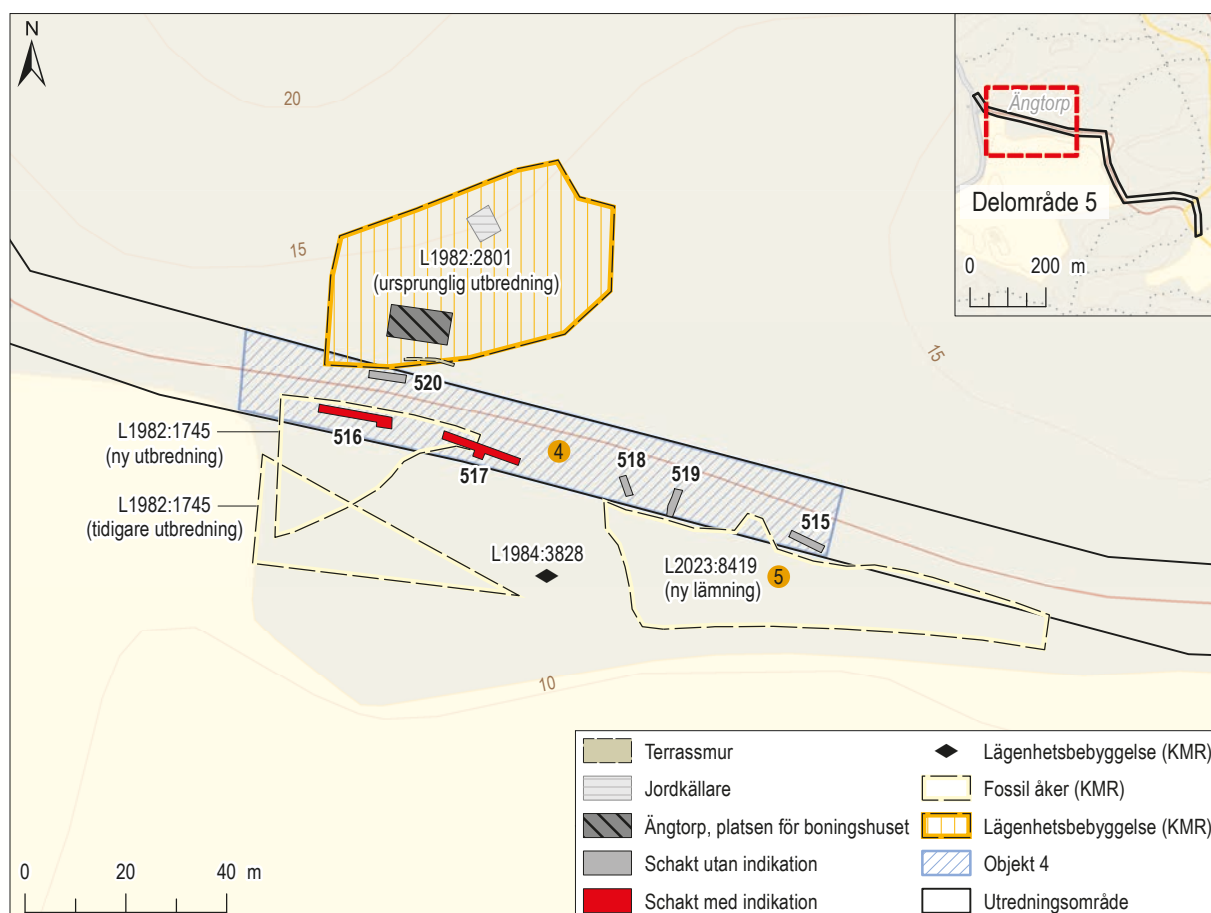
Objekt 4 var cirka 1 800 m² stort och låg i västra delen av delområde 5. Ytan bestod till stora delar av en gång- och cykelväg samt ytan närmast vägen som utgjordes av skog och igenlagd åker (figur 17 och 19; se även figur 3). Schakten placerades vid sidan av vägen där utrymme fanns mellan träden samt med hänsyn till fiberdragningarna som gick längs södra kanten av vägbanan. Totalt togs sex schakt upp med en sammanlagd area på 88 m² vilket motsvarar cirka 5 % av objektet (figur 17).

I schakt 516 framkom en grop som undersöktes (111; figur 18). I anläggningen framkom bland annat fragment av flintgods, järnfragment, buteljglas och brända ben och nedgrävningen tolkades som en avfallsgrop hörande till en yngre fas av Ängtorp, sannolikt från andra halvan av 1800-tal fram till tidigt 1900-tal. I schaktet fanns också ett matjordslager med förekomst järnfragment, enstaka skärvor flintgods och tegelkross. Som kartstudien visade så var

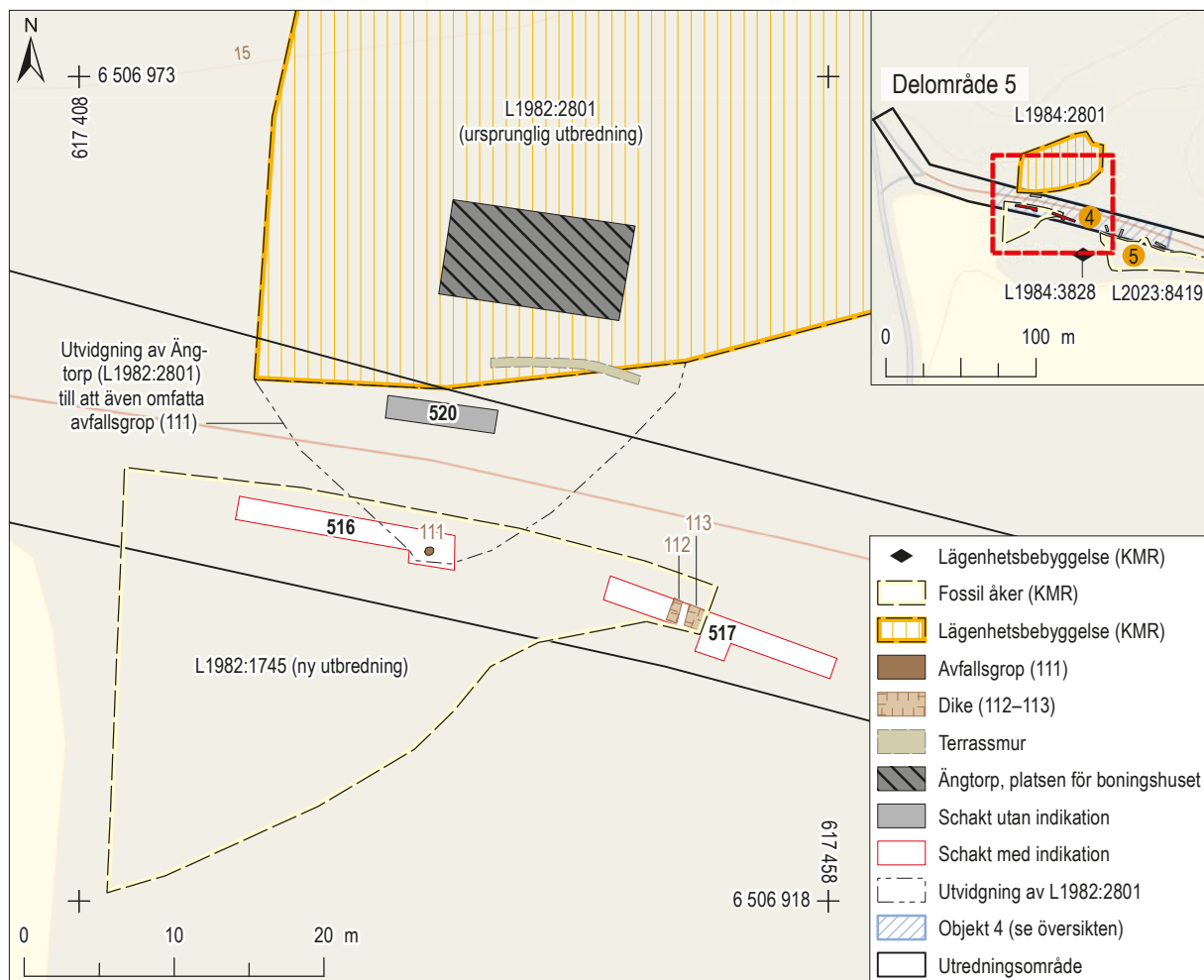
ytan för schaktet uppodlad under åtminstone Ängtorps yngre fas (från andra halvan av 1800-talet) och fyndbilden stödjer detta. I schakt 517 påträffades två parallella diken vilka sammanfaller med östra gränsen för åkern som den redovisas på Häradsökonomiska kartan 1897–1901 och tolkas som dränering för odlingen. Inga fynd äldre än 1850 påträffades inom objektet; inga av de sentida fynden samlades in.

Den registrerade ytan för Ängtorp (L1982:2801) utvidgades till att omfatta avfallsgropen (figur 18). I och med kart- och arkivstudien visade att torpet etablerades under första halvan av 1800-talet kan lämningar äldre än 1850 finnas på platsen. Lämnningen behöll därför sin antikvariska bedömning (*lägenhetsbebyggelse – möjlig fornlämning*) även om avfallsgropen tillhör ett yngre skede.

Utbredningen för den fossila åkern (L1982:1745; figur 17–19) tillhörande torpet justerades efter resultaten från kartstudien, inventeringen och sökschaktningen.

Figur 17. Schaktplan över objekt 4 i västra delen av delområde 5. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt med delområde 5 med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 18. Detaljplan över påträffade anläggningar i schakt 516 och 517 inom objekt 4. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:500. Översikt över västra delen av delområde 5 med objekt 4 och 5 med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Figur 19. Den fossila åkern (L1982:1745) inom objekt 4. Foto från öster.

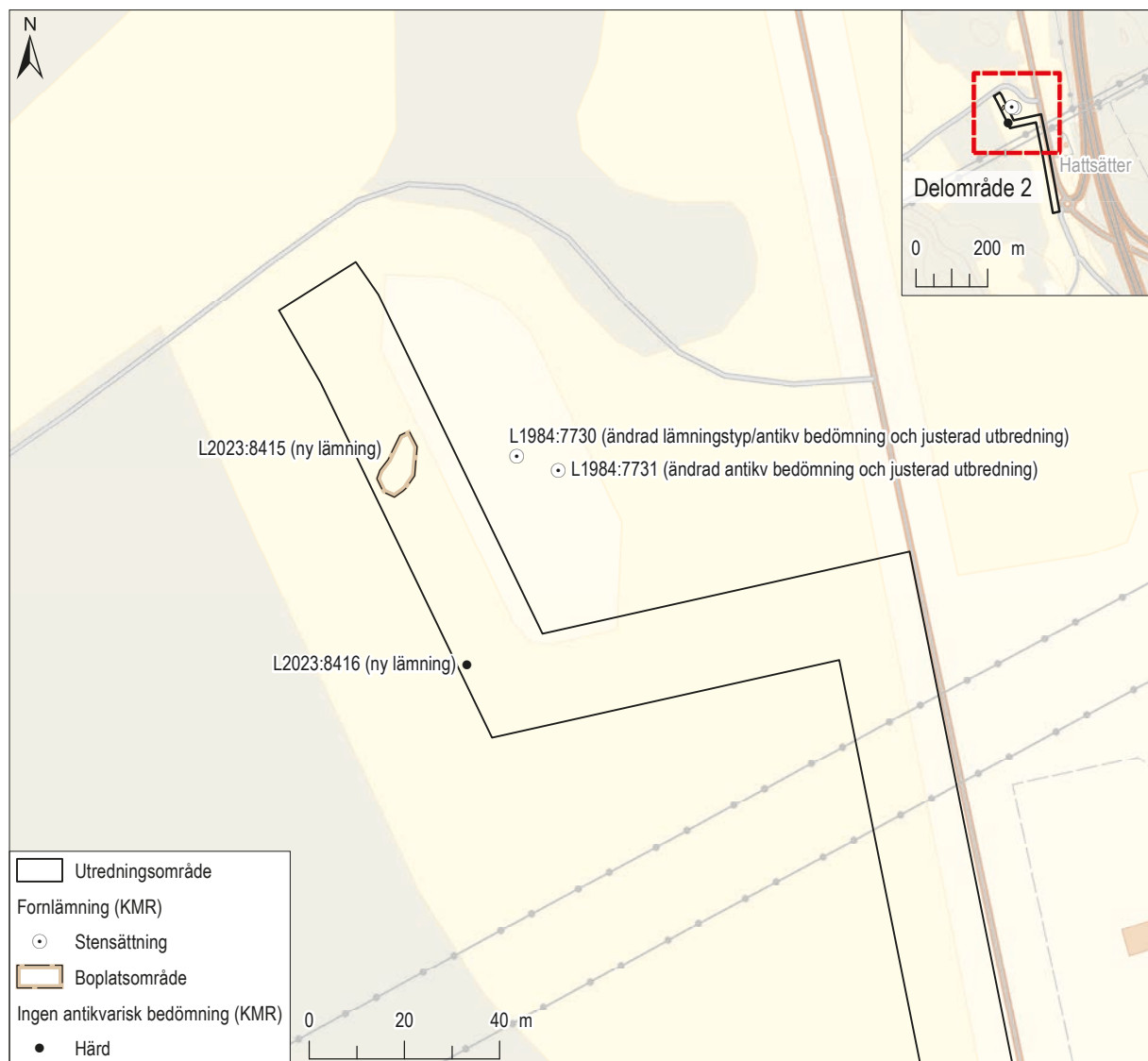
SLUTSATS

Den arkeologiska utredningen påträffade inom delområde 2 ett boplatssområde (L2023:8415) samt en ensamliggande härd som undersöktes inom ramen för utredningen (L2023:8416). Bedömningen av L1984:7731 och L1984:7730 strax öster om området uppdaterades även till *stensättning – fornlämning* (figur 20).

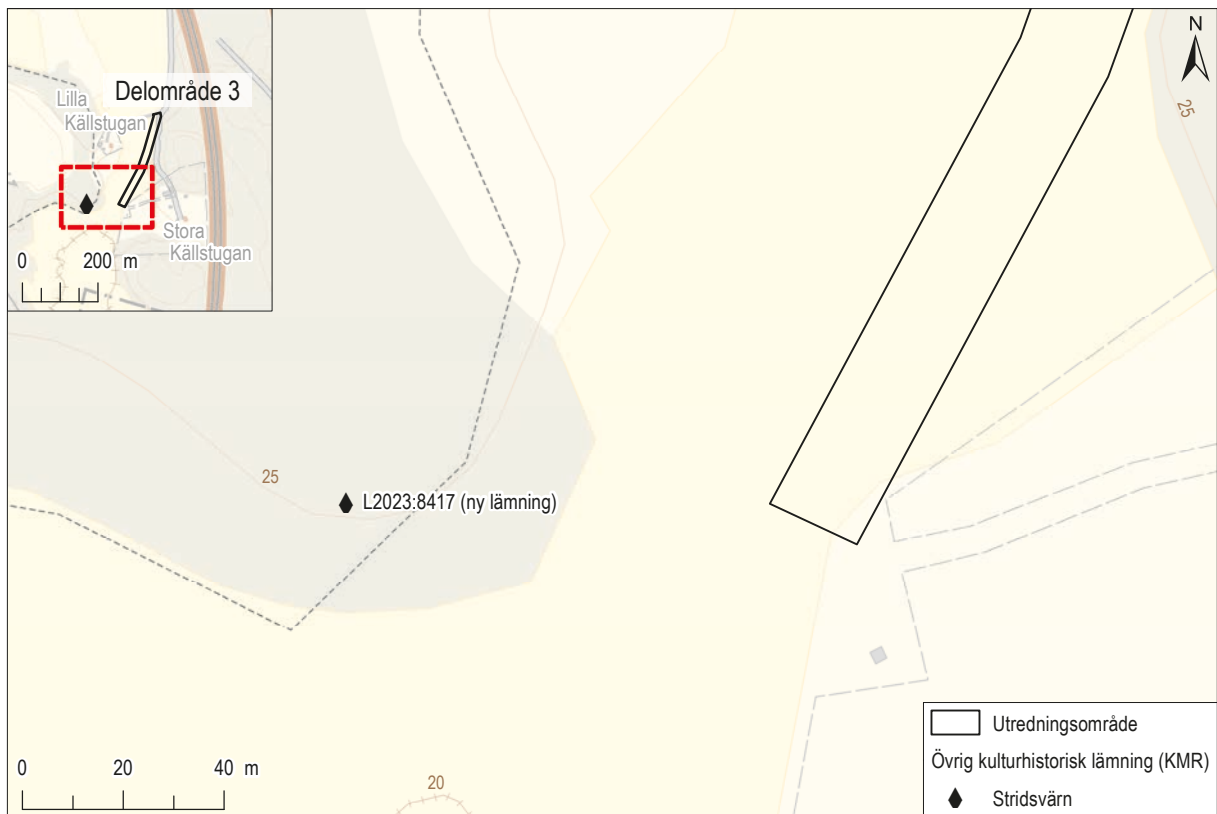
Sydväst om delområde 3 registrerades ett stridsvärn (L2023:8417) och inom delområde 4 identifierades fossil åker (L2023:8418) etablerad under 1800-tal (figur 21 och 22).

Baserat på sökschaktningen, inventeringen och kartstudierna kunde även utbredningen justeras av de sedan tidigare kända torplämningarna och fossila åkern tillhörande Ängtorp (L1982:2801; L1982:1745) samt den fossila åkern tillhörande torpet Träsket (L1982:1762), samtliga inom delområde 5 (se figur 23 sida 24). Inom samma delområde identifierades även fossil åker etablerad under 1800-tal (L2023:8419; se figur 23 sida 24). Resultaten sammanfattas i figur 25 sida 24–25.

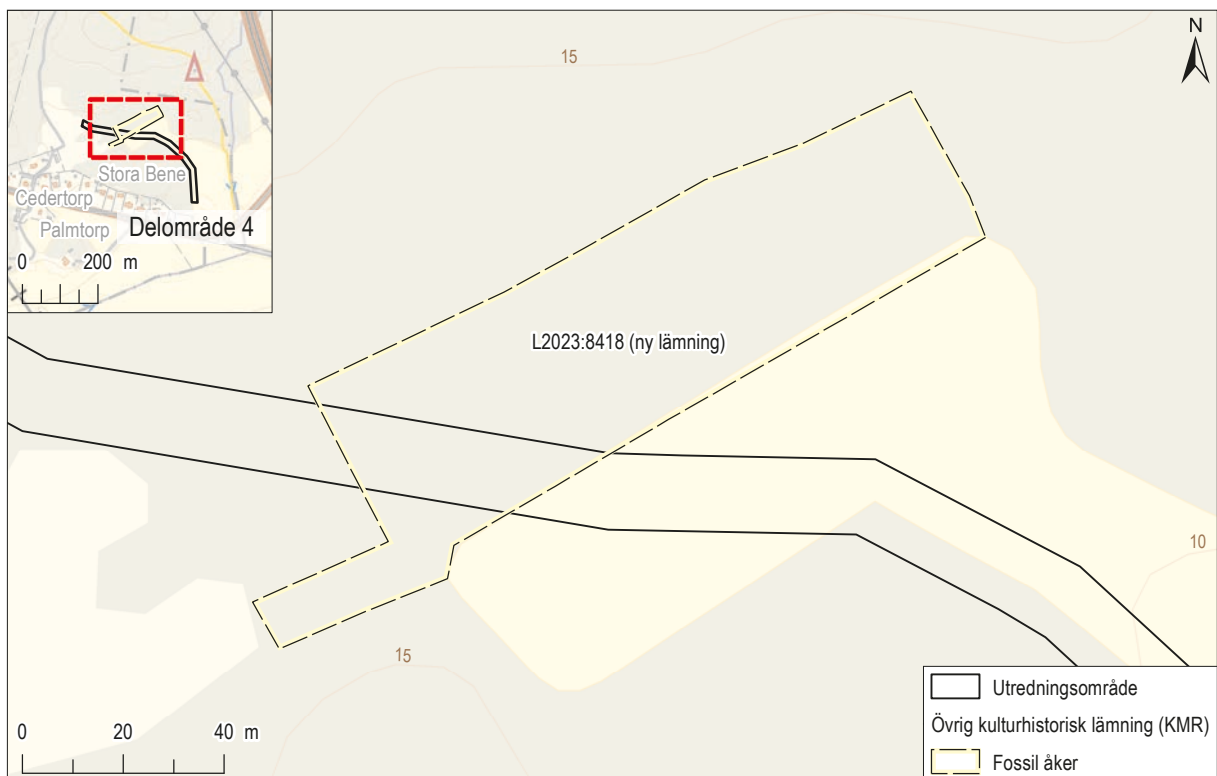
Beslut om vidare åtgärd fattas av länsstyrelsen.

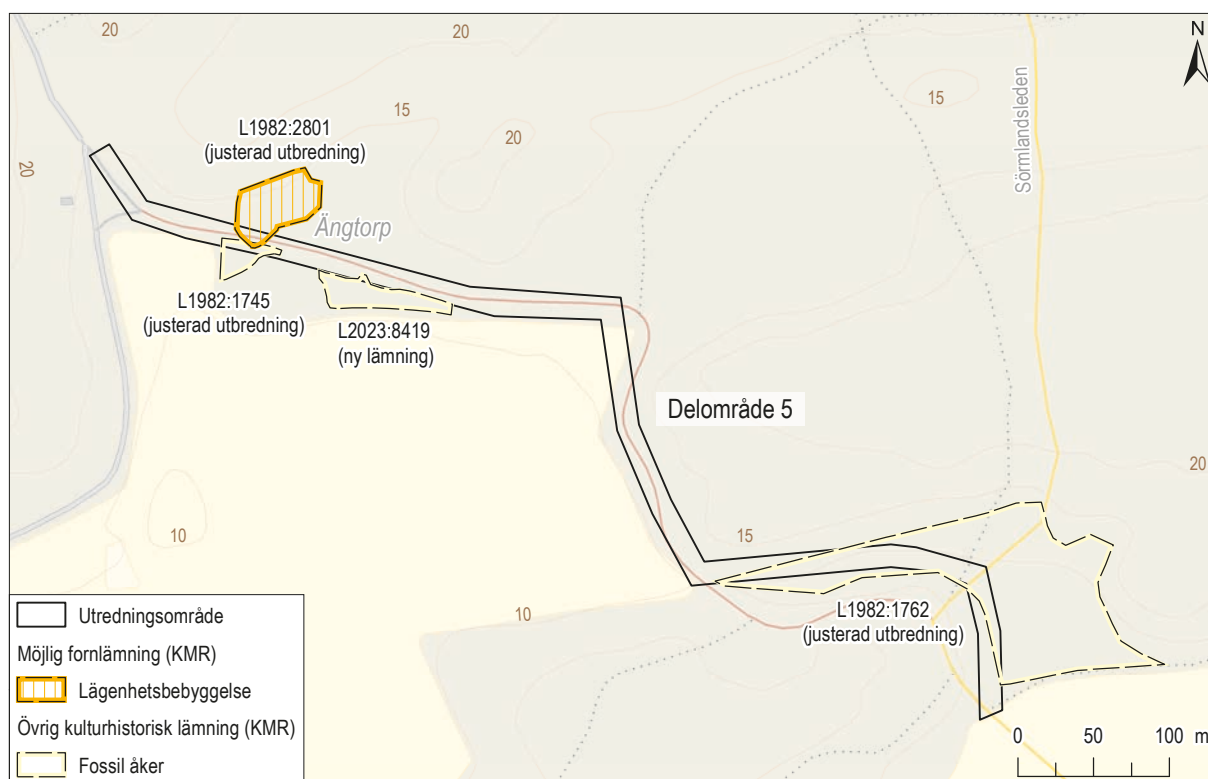
Figur 20. Inom delområde 2 framkom ett boplatssområde (L2023:8415) och en ensamliggande härd (L2023:8416). Bedömning och utbredning av L1984:7730 och L1984:7731 öster om utredningsområdet justerades till *stensättning – fornlämning*. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt med delområde 2 med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 21. Sydväst om delområde 3 påträffades ett stridsvärn (L2023:8417). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt med delområde 3 med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 22. Vid delområde 4 påträffades fossil åker (L2023:8418). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1 500. Översikt med delområde 4 med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 23. I delområde 5 justerades utbredningen av lägenhetsbebyggelse L1982:2801 och fossil åker L1982:1745 och L1982:1762. Tidigare okänd fossil åker (L2023:8419) identifierades också. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Objekt	Del- område	Lämnings- nr (KMR)	Lämnings- typ	Tidigare antikv bedömning	Ny antikv bedömning	Under- sökning- status	Beskrivning av lämning
1	2	L2023:8415	Boplatso- område	-	Fornlämning	Del- undersökt	Fyra härdar och två nedgrävningar påträffades inom en ca 15x7 m stor yta.
1	2	L2023:8416	Härd	-	Ingen antikvarisk bedömning	Helt undersökt	Härd, 1,15x0,57 m stor och 0,17 m djup.
-	2 (utanför)	L1984:7731	Stensättning	Övrig kulturhistorisk lämning	Fornlämning	Ej undersökt	Rund, 3 m diam och 0,2 m h, svagt välvd. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0,2–0,3 m stora.
-	2 (utanför)	L1984:7730	Stensättning	Övrig kulturhistorisk lämning	Fornlämning	Ej undersökt	Rund, 4 m diam och 0,3 m hög, svagt välvd. Övertorvad.
2	3 (utanför)	L2023:8417	Stridsvärn	-	Övrig kulturhistorisk lämning	Ej undersökt	Skyttevärn, bestående av en grop, ca 3x2 m (Ö–V) och 1 m djup, med antydning till vall, 0,2 m hög (uppkast), längs kanten i söder. Ligger på krönet av impediment (26 m ö.h.) med utsikt mot åkermark i söder (20 m ö.h.).
3	4	L2023:8418	Fossil åker	-	Övrig kulturhistorisk lämning	Ej undersökt	Plan och stenfri yta, ca 150x45 m (NÖ–SV), som begränsas av diken. Skogsbevuxen. Ytan var inte upptagen för odling vid framställningen av en karta från 1823 men redovisas som åkermark på Häradsekonomen 1897–1901 och på Ekonomiska kartan 1960.

Figur 24. Sammanställning av utredningens resultat. För lämningarnas läge se figur 20–23. Tabellen fortsätter på nästa sida.

Objekt	Del- område	Lämnings- nr (KMR)	Lämnings- typ	Tidigare antikv bedömning	Ny antikv bedömning	Under- sökning- status	Beskrivning av lämning
4	5	L1982:2801	Lägenhets- bebyggelse	Möjlig fornlämning	Möjlig fornlämning	Del- undersökt	<i>Tidigare beskrivning i KMR:</i> Torplämning, ca 55x30 m (ÖNÖ–VSV), bestående av 1 jordkällare, terrasskant och 1 blomsterarrangemang. Jordkällaren är 6x4 m (NNV–SSÖ) och 1,5 m dj. Öppning mot SSÖ. Kallmurade väggar av 0,3–0,5 m st stenar är i områdets NÖ del. I den S delen mot vägen är en liten terrasskant. Blomsterarrangemanget är 3 m diam med 0,2–0,3 m st stenar lagda i kanten. Bostadshuset har stått i den S delen, se Oxelösund 12:1. Det är troligt att huset är nedbränt, då det i områdets Ö del finns två små högar med bränt tegel. Skyltad av Oxelösunds hembygdsförening. Bastängsstugan/Ångtorp. 1821–1939. Första boende Jonas Jonsson f. 1765 Sista boende Ivar Mauritz Nilsson f 1891. <i>Tillägg till tidigare beskrivning:</i> Vid en arkeologisk utredning 2023 framkom en avfallsgrop tillhörande torpets yngre fas (andra halvan av 1800-tal/tidigt 1900-tal).
4	5	L1982:1745	Fossil åker	Övrig kultur- historisk lämning	Övrig kultur- historisk lämning	Del- undersökt	Plan och stenfri yta, ca 40x7–25 m (Ö–V), omgiven av diken i söder och öster. Åkern har anpassats efter den kuperade terrängen med uppstickande berg i söder, öster och norr. Ytan var inte upptagen för odling vid framställningen av en karta från 1823 men redovisas som åkermark vid torpet Ångtorp på Häradsekonomiska kartan 1897–1901 och på Ekonomiska kartan 1960. Vid en arkeologisk utredning 2023 påträffades diken som begränsade åkern i öster och åkerns utbredning justerades. <i>Tidigare beskrivning KMR:</i> Fossil åker, ca 50x20 m (VNV–ÖSO), omgiven av äldre diken. Möjligen ska lämningarna ses i relation till det historiska torpet Ångtorp/Bastängsstugan (Oxelösund 53:1) beläget Ö om den tidigare åkerytan. Objektet är ej identifierbart på sockenkartan från 1677 eller på Häradskartan. (RAÄ dnr 321-628-2006).
5	5	L2023:8419	Fossil åker	-	Övrig kultur- historisk lämning	Ej undersökt	Plan och stenröjd yta, ca 90x1–70 m (Ö–V), svagt sluttande mot söder med flertalet diken som genomkorsar ytan i nord-sydlig riktning. Skogsbevuxen. Ytan var inte upptagen för odling vid framställningen av en karta från 1823 men redovisas som åkermark på Häradsekonomen 1897–1901.
6	5	L1982:1762	Fossil åker	Övrig kultur- historisk lämning	Övrig kultur- historisk lämning	Ej undersökt	Plan och stenröjd yta, 250x20–100 m (Ö–V), omgärdad av diken. Røjsten synliga på flera ställen runt om åkern. Ytan redovisas om åkermark tillhörande torpet Träsket på en karta från 1823, på Häradsekonomen 1897-1901 samt på Ekonomiska kartan 1960. <i>Tidigare beskrivning i KMR:</i> Fossil åker, ca 160x100 m (Ö–V). Inom ytan, som idag har karaktär av äng, kan ett flertal mindre och äldre åkerytor identifieras. Ytorna är delvis asymmetriska och väl anpassade till omgivande topografi med ställvis synliga hak och ett flertal diken. Objektet kan sannolikt knytas till den registrerade by-/gårdstomten Träsket belägen drygt 150 meter åt nordväst (Oxelösund 52:1). Objektet är ej identifierbart på sockenkartan från 1677, däremot identifierbart på Häradskartan, då som hagmark. (RAÄ dnr 321-628-2006).

Figur 24, forts. Sammanställning av utredningens resultat. För lämningarnas läge se figur 20–23.

REFERENSER

Litteratur

ERICSSON, A. & CARLSSON, T. 2022. *Arnö. Lämningar efter torpare och stenåldersjägare. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2*. Arkeologerna, rapport 2022:74.

LINDBLOM, C. 2012. *Björshult. Arnö 1:3, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län. Särskild arkeologisk utredning*. Rapporter från Arkeologikonsult 2012:2646.

NORBERG & NORDIN 2005. *Naturgas Mellansverige. Etapp IV. Särskild utredning*. Sörmlands museum, rapport 2005:19.

Oxelösunds hembygdsförenings torpinventering, 1997. Förvaras på Oxelösunds bibliotek.

Kartor

Lantmäterimyndighetens arkiv
Ägomätning 1823
Södermanlands län, Oxelösunds kommun
Aktbeteckning: 04-nik-115

Rikets allmänna kartverks arkiv
Häradsekonomiska kartan, 1897–1901
Bladnamn: Oxelösund, 56-10
Rak-ID: J112-56-10

Ekonomiska kartan 1960
Bladnamn: Stjärnholm, 9H1e60
Rak-id: J113-9H1e60

Digitala källor

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med
alla kända registrerade fornlämningar och övriga
kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

SKOGSSTYRELSEN, SKOGENS PÄRLOR
<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

STATENS HISTORISKA MUSEER (SHM)
Digitala katalogen
<https://mis.historiska.se/mis/sok/sok.asp>

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING (SGU)
Kartvisaren, strandförskjutningsmodell
<https://apps.sgu.se/kartvisare/>

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt-nr	Typ	Del-område	Objekt	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
501	Schakt utan indikation	2	1	9,5x1,5	14	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	-	-
502	Schakt utan indikation	2	1	11x1,5	17	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	-	-
503	Schakt med indikation	2	1	15x1,5–3,8	40	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	101–103, 106–107	L2023:8415
504	Schakt utan indikation	2	1	10x1,5	15	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	-	-
505	Schakt med indikation	2	1	11,5x1,5	25	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	104	L2023:8416
506	Schakt utan indikation	2	1	11x1,5	17	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå silt med stråk av grus.	-	-
507	Schakt utan indikation	2	1	11,5x1,5–2,6	23	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av brun-grå lera med stråk av stenig morän.	-	-
508	Schakt utan indikation	2	1	17,5x1,5	24	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgul silt i väster och gråbrun siltig lera i öster med inslag av morän.	-	-
509	Schakt utan indikation	2	1	12,5x1,5	19	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av gul och grå siltig lera.	-	-
510	Schakt utan indikation	2	1	14x1,5	21	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgul silt med stråk av grus.	-	-
511	Schakt utan indikation	2	1	11x1,5	17	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå sandig silt med stråk av lera.	-	-
512	Schakt med indikation	2	1	13x1,5–4,1	41	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgul silt med stråk av grus.	108–110	L2023:8415
513	Schakt utan indikation	2	1	11,5x1,5	17	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgrå sandig silt med stråk av lera.	-	-
514	Schakt utan indikation	2	1	11,5x1,5	17	0,4	Matjord 0,3 m. Undergrund av ljusgul silt och sand med stråk av lera.	-	-
515	Schakt utan indikation	5	4	7x1,5	10	0,25	Torv 0,15 m. Undergrund av gul silt och berghäll.	-	-
516	Schakt med indikation	5	4	15x1,5–2,3	25	0,25	Torv 0,1 m. Matjord 0,15 m. Undergrund av gul silt.	111	L1982:2801
517	Schakt med indikation	5	4	16x1,5–2,7	27	0,3–0,4	Torv, 0,1 m. Matjord 0,1–0,2m. Undergrund av ljusgrå lera. Fragment av tegelpannor.	112–113	L1982:1745
518	Schakt utan indikation	5	4	4x1,5	6	0,25	Torv och mylla 0,15 m. Undergrund av grå lerig morän.	-	-
519	Schakt utan indikation	5	4	5,5x1,5–1,7	9	0,2	Torv och mylla 0,15 m. Undergrund av ljusgul lerig morän, berghäll och markfasta stenar i norr.	-	-
520	Schakt utan indikation	5	4	7x1,6	11	0,2	Torv 0,1 m. Undergrund av ljusgrå lera. Schaktet lades i vägdikey.	-	-

BILAGA 2. KONTEXTER

Kontext-nr	Typ	Storlek (m)	Diam (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Schakt	Lämnings-nr (KMR)
101	Härd	-	0,55	-	Rund i plan. Färgning av mörkgrå silt, kol och bränd lera i ytan. Dokumenterad i plan.	503	L2023:8415
102	Härd	0,8x0,6	-	-	Oval i plan. Färgning av mörkgrå silt, kol och bränd lera i ytan. Dokumenterad i plan.	503	L2023:8415
103	Nedgrävning	-	0,35	0,05	Rund i plan. Flack nedgrävning, fyllning av mörkgrå silt. Möjligen botten till en grop eller stolphål.	503	L2023:8415
104	Härd	1,15x0,57	-	0,17	Oval i plan. Oregelbunden profil; djupast i mitten och flack mot kanterna. Fyllning av mörkbrun silt med en del träkol.	505	L2023:8416
106	Härd	0,7x0,5	-	0,12	Oval i plan. Flack nedgrävning. Fyllning av mörkgrå lerig silt, kol och bränd lera framförallt i ytan.	503	L2023:8415
107	Härd	1x0,35	-	-	Oval i plan. Färgning av grå silt, fnyk av kol och bränd lera. Dokumenterad i plan.	503	L2023:8415
108	Grop	2,1x1,4	-	0,43	Oval i plan. Nedgrävning med brant sluttande sidor och rak botten. Fyllning av lera med ett fåtal kolstänk, enstaka stenar (mellan 0,1x0,1 till 0,2x0,15 m) och ett större fragment av tegelsten. Gropen bedöms som sentida.	512	-
109	Grop	1,5x0,9	-	-	Avlång i plan. Fyllning av mörkgrå siltig lera, stenar mellan 0,1x0,1 m till 0,3x0,15 m. Fnyk av kol. Fortsätter utanför schakt i öster. Dokumenterad i plan. Gropen bedöms som sentida.	512	-
110	Nedgrävning	0,55x0,45	-	-	Rundad i plan. Färgning av mörkgrå silt med något träkol och bränd lera i ytan. Dokumenterad i plan.	512	L2023:8415
111	Avfallsgrop	-	0,55	0,42	Rund i plan. Raka nedgrävningskanter, rundad botten. Fyllning av brun lera, enstaka stenar mellan 0,1x0,1 m till 0,2x0,15 m. Fynd av flintgods, brända ben, buteljglas och fragment av lie.	516	L1982:2801
112	Dike	1,5x0,5	-	-	Grå lera, tegel i ytan. Dokumenterad i plan.	517	L1982:1745
113	Dike	1,5x0,8	-	-	Grå lera, tegel i ytan. Dokumenterad i plan.	517	L1982:1745

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3693